

GLOBALIZÁCIÓ, NEMZETÁLLAM, KERESZTÉNYSÉG

HORVÁTH PÁL

OLIGARCHIA VAGY POLITEIA?

TÓTH GERGELY

GLOBALIZÁCIÓ, NEMZETÁLLAM, KERESZTÉNYSÉG

Szöveg - Horváth Pál

Már amikor XI. Leó pápa 1891-ben útjára indította a katolikus egyház társadalmi tanítását, az igazságosság és a méltányosság érvényre juttatása, a munka és a tőke, a munkások és a tőkésök világa közötti egyensúly megteremtésében a keresztény tanítás mellett fontos szerepet szánt az ellenőrző szerepet betöltő, a természet törvény rendjén öröködni hivatott közhatalomnak, az államnak. Az ezt követő évszázad pápai útmutatásai a későbbiekben is szilárdan kitartottak amellett, hogy az egyes nemzetállamok alapvető kötelessége a szociális igazságosság biztosítása, polgárait megóvása, a tőke, a piac ellenőrzése a közjó érdekében. Ugyancsak az államok feladata a katolikus társadalomelmélet szerint, hogy a nemzetközi kapcsolatok rendjében összehangolják azokat a gazdasági és pénzügyi érdekeket és törekvéseket, amelyek megfelelő ellenőrzés híján nemzetközi konfliktusokhoz, gazdasági válságokhoz, a világ gazdag és szegény régióira szakadásához, a társadalmi és emberi igazságtalanságok újratermeléséhez vezetnek. Ugyanakkor tény, hogy a nemzetállamok és a nemzetgazdaságok vetélkedése, a lokális hatalmi és anyagi érdekeknek közös értékek fölé helyezése, magunk más emberek, nemzetek fölé helyezése maga is véres háborúkat és pusztító diktatúrákat szült a 20. században. A második világháborút követő kiengesztelődés és megbékélés, a gazdasági és műszaki fejlődés felgyorsulásával párosulva a nyugati, keresztény hagyományú világban a gazdasági, a politikai és az erkölcsi rend harmóniájának megteremtésére is kínált némi esélyt. Az 1970-es évektől azonban megindult az a folyamat, amelyet a gazdasági és pénzügyi rendszer és vele a politika, a kultúra, az emberi kapcsolatok globalizációjának, világméretű koncentrációjának nevezünk. A tőke korábban elképzelhetetlen méretű összpontosulása, államhatárokat és kontinenseket átlépő mobilitása mellett átrendeződött a világgazdaság

egész rendszere. Így a termelés központú, a kereslet és kínálat törvényének és a nemzetállami ellenőrzésnek még némileg alávetett gazdaság helyét a pénzközpontú banki és tőzsdéi gazdaság, a gazdagságtól, termeléstől, munkától elszakadó virtuális rendszere vette át. Ez az önmagát a piac, a tőke és a munkaerő korlátlan mozgásának követelésével és hozamával igazoló, a kereslet és a kínálat szabályozóit manipulálni képes rendszer pedig valójában önálló, nemzeti, társadalmi, erkölcsi kontroll felett álló hatalmi ágként egy merőben új, személytelen és szinte megfoghatatlan gazdasági világuralom felépítésébe kezdett.

Ez az öntörvényű, a közjó helyébe a magánérdek uralmát állító gazdasági-pénzügyi, és a vele járó politikai és szellemi hatalom totális koncentrációja nem más, mint amit II. János Pál pápa a strukturális bűnök és a halál kultúrája fenyegetésének nevezett, és aminek a működését Ferenc pápa a világban csendes és alattomos zajló, az egész emberi közösséget legyűrni akaró harmadik világháborúnak minősített. Ez az emberiség egészére, különösen a

„Ki kell küszöbölni a globalizáció

- olykor igen súlyos - működési hibáit,

amelyek új megosztottságokat idéznek elő

a népek között és a népen belül,

és biztosítani kell, hogy a gazdagság újraelosztása

ne a szegénység újraelosztásával,

sőt, a szegénység fokozódásával járjon együtt...”

(XVI. Benedek pápa:

Szeretet az igazságban 42.)

jövő nemzedékekre, a szegényekre és elesettekre súlyos fenyegetést jelentő folyamat két akadállyal találta, találja szemben magát. Az egyik a globális gazdasági-pénzügyi hatalomnak gátat szabni akaró lokális érdekközösségek, a nemzetállamok sora, a másik pedig az a nyugati világ máig eleven lelki-szellemi hagyományát jelentő globális értékközösség, amelyet a keresztény hit jelent. Nyilvánvaló ezért, hogy a pénz hatalom célja egyrészt a nemzetek felettiesség multikulturális szólammokkal kísért elfogadtatása az emberekkel, másrészt a hagyományos morális értékek és hagyományok lecserélése a pillanatnyi szeszély, az élvezet, a mának élés kultúrájára. Szűken gazdasági értelemben a globalizációt nem lehet, és talán nem is kell leállítani, de a politika, a közélet, a társadalmi létezés világában minden jószándékú, felelősen gondolkodó egyénnek és közösségnek igyekeznie kell azt az erős nemzetállami közösségek kontrollja alá visszaterelni. Ami pedig a szellemi-lelki történések világát illeti, minden hívő, keresztény és nem keresztény ember feladata életét úgy alakítani, hogy világunk globalizációja ne a személy- és embertelen, a valódi értékeknek fittyet hányó pénz hatalom és a mának élés megvalósulása legyen. Sokkal inkább az embert, minden egyes embert szolgáló és felemelni akaró szolidáris szeretet kiteljesedésének, az életünket meghatározó érdekek és értékek újratalálkozásának színtere – az élet kultúrája. ♦

„Miközben kevesek jövedelme hatványozottan növekszik, a többség egyre távolabb kerül e szerencsés kisebbség jólététől. Ez a különbség olyan ideológiákból ered, amelyek védelmezik a piacok feltétlen autonómiáját és a pénzügyi spekulációt. Éppen ezért tagadják az államok ellenőrzési jogát, amelyekre rábízták, hogy őrkdjenek a közjó védelme felett. Egy új, láthatatlan, olykor virtuális zsarnokság rendezkedik be, amely egyoldalúan és kérlelhetetlenül érvényesíti saját törvényeit és szabályait.”

(Ferenc pápa:

Az evangélium öröme 56.)

OLIGARCHIA VAGY POLITEIA?

Már többször idéztük Lord Palmerston angol miniszterelnököt, aki 1848-ban megfogalmazta a brit nemzeti hatékonyság krédóját: „Angliának nincsenek örök barátai, Angliának nincsenek örök ellenségei, Angliának érdekei vannak”. Ma azt a történelmi helyzetet vázoljuk, aminek e mondáson kívül köszönhetjük a brit ópiumháborút, ezzel az ősi kínai birodalom felbomlását, Hongkong leszakadását. Azt is bemutatjuk, hogy a közgazdaságtan második atyjának tartott David Ricardo szabadkereskedelmi elvei, az ún. komparatív előnyök elmélete nem tiszta objektív tudományos felismerés, hanem az Angol korona és személyesen Ricardo érdekeit szolgáló ideológia. A társadalomtudományok közé tartozó közgazdaságtant (ökonómia) így megkülönböztetjük az ideológiának, sőt, kvázi-vallásnak tekinthető ökonomizmustól.

„Az idő rövid, azért (...) aki vásárol, [éljen úgy], mintha meg sem tartaná, s aki felhasználja a világ dolgait, mintha nem élne velük, mert ez a világ elmúlik.”

Szöveg - Tóth Gergely / AFRIKAI ÁLOM 8.

1 Kor 7,29-31

♦ Egy adott kort a benne élők mindig hajlamosak magától értetődőnek, az emberiség szellemi csúcsteljesítményének tartani. Ma is sokszor halljuk a kapitalizmussal kapcsolatban: „Bár vannak hibái, jobbat még nem találtak ki”. Az igazolás ugyanakkor mindig más, ma éppen a racionalitásban és a tudományban hiszünk. Eszerint a jelenlegi világrend nem valami véletlen, szerencse vagy hatalom eredménye, hanem a piaci mechanizmusok és automatizmusok által létrejött optimális állapot. Lehet, hogy igazságtalan vagy környezetromboló, de szükségszerű. Mintha a Voltaire Candide-jában kifigurázott Leibniz-féle állítást vallanánk: „Az adott világ a lehetséges világok legjobbika, máskülönben nem lett volna észszerű Istennek, hogy egyáltalán teremtsen”. De immár nem Istentől, hanem a Gazdasággéptől eredeztetünk: „Ez az adott rendszerek legjobbika, máskülönben a szabadpiac nem hozta volna létre.” A jelenlegi világgazdasági rendszer alapjait a Bretton Woods-i konferencián fektették le 1944-ben. Bár formálisan a rendszer 1971-ben felbomlott, amikor az Egyesült Államok a vietnami háború elvesztése után felfüggesztette a dollár aranyhoz rögzített árfolyamát, a nyugati nagyhatalmak továbbra is kontrollálták a rendszert. Az aranyalap megszűnt, de a dollár továbbra is az elszámolás alapja maradt, amely mellé más nagy valuták zárkóztak fel. Körülbelül abban a sorrendben, ahogyan a mögöttük lévő országok megerősödtek: a tartalékok US dollár mellett német márkában, angol fontban, euróban, majd japán jében és kínai jüanban képződtek. Ha leegyszerűsítve lefordítjuk ezt nemzetközi hatalmi rendszerré, azt látjuk, hogy az USA-hegemónia oligarchiává alakult, ami próbál demokráciának látszani. Arisztotelész politikafelfogására emlékezve felfedezhetjük az alaphibát is: sosem

Kép - Profimedia-Red Dot/Magnumphotos/Martin Parr

sikerült az egy vagy több erős államnak saját önérdeke helyett a közérdeket helyezni az előtérbe! Azaz a zsarnokság nem alakul monarchiává, az oligarchia arisztokráciává, a demokrácia pedig politeiává.

A demokratikus látszat legfőbb eszköze a nemzetközi szabadkereskedelem. Ez első ránézésre mindenkinek előnyös, de legalábbis hasznos, növelve minden résztvevő termelési és fogyasztási lehetőségeit.

A szabadkereskedelem üdvöztető voltának elméletét *David Ricardo* fejtette ki 1817-ben megjelent művében, s ma a *komparatív előnyök elmélete*ként ismerjük. A nagy klasszikus közgazdász Anglia és Portugália posttő- és bortermelését vette példának. Ám Ricardo egyáltalán nem objektív tudósként elemezte a kérdést, hiszen hatalmas érdekeltségei voltak a gabonatőzsdén. Politikusként fellépett a gabonatorvények (Corn Laws) eltörlése érdekében, s amikor 42 éves korában visszavonult birtokára, hogy a politikai gazdaságtannak szentelhesse idejét, vagyona mai értéken legalább 50 millió euróra rúgott.

Elemzésében megfeledezett arról az igencsak lényeges kérdésről, hogy a portói borvidék akkoriban angol földesurak kezében volt, akik nyilván nem Portugália nemzeti érdekeit tartották kereskedésük vezérlő csillagának. Nehezen tekinthetjük véletlennek ezt a feledékenységet, hiszen Ricardo ősei Portugáliában éltek.

A szabadkereskedelmi elvek Anglia erőltetett felemelkedését hozták. Hatalmas üzletet jelentett a távol-keleti

gyarmatokon való termeltetés és a független országokkal való kereskedelem, amit főleg a Kelet-indiai Társaság bonyolított. Kínából például rengeteg selymet és porcelánt vittek be a szigetországba, ehhez a 17. század végétől újabb importcikk társult – szendvéllyé vált a tea élvezete. A növényt a britek ekkor még nem tudták indiai gyarmataikon termelni, csak a független Kínai Birodalomból vásárolni. S bár a távolsági kereskedelem hatalmas üzlet volt, egyoldalúsága hosszú távon a Kelet-indiai Társaság csődjével, s ezzel az egész királyságot megrázó válsággal fenyegetett. A kínaiak ugyanis szinte semmilyen brit árucikket nem vásároltak, a fő exportcikk, a gypjú alig érdekelte őket.

Igencsak kapóra jött, hogy a 18. század végén a Társaság kereskedői igen jövedelmező árucikket fedeztek fel: az ópiumot. Ezt csak Indiában termelték, s a brit kereskedők hamarosan monopóliumot szereztek a mák termeltetésére, kereskedelmére. A Kínában egyedül nyitva álló Kanton kikötőjén és harmadik félen (ún. private merchants) keresztül a Kelet-indiai Társaság az 1830-as évek végén már 40 000 láda ópiumot vitt Kínába. A két fő ópiumkereskedő magas rangú brit politikus: William Jardine és James Matheson. A szer hatalmas gondot jelent Kínának. Több mint 12 millióan űzték az ópiumipázást: a császári udvar hivatalnokainak egyötöde, a helyi tisztségviselők négyötöde ópiumfüggő volt. Bár az ópium forgalmazása és fogyasztása halálbüntetés terhe alatt

Kép - Profimedia-Red Dot

tilos volt, a hatóságok lagymatag kedvvel és változó intenzitással szereztek érvényt a törvénynek. A császár végül drasztikus lépésre szánta el magát: 1839 márciusában lezáratta Kanton kikötőjét, a hajókon lévő készleteket elkoboztatta és elégettette, a külföldieket kiutasította. Jardine fél év múlva találkozott a liberális külügyminiszterrel, Lord Palmerstonnal, akin keresztül rávette a kormányzatot a büntetőakcióra. Az első ópiumháború a britek technikai fölénye miatt megalázó kínai vereséggel zárult. A Birodalomnak el kellett tűrnie a drogkereskedelmet, öt kikötőt megnyitni az angolok előtt, átadni Hongkong szigetét. Az 1856-ban kitörő második ópiumháborúban az angolok még Pekinget is elfoglalták.

A Jardine Matheson cég ma is létezik, sőt, prosperál, a csoporthoz közel tíz jövedelmező cég tartozik, a piszkos múltja semmi sem utal. A www.jardines.com tanúsága szerint a cég „kezdeteiktől fogva Ázsia egyik legdinamikusabb kereskedővállalata, melynek többször kellett újra feltalálnia magát, hogy fent tudjon maradni és virágozni”. A cég honlapján, saját múltjánál az *ópium* vagy *kábítószer* szó nem szerepel.

A komparatív előnyök és a szabadkereskedelem elmélete tehát csak akkor működik, ha mindenki hisz benne és önként aláveti magát neki. Kétkedés esetén a múltban az erősebb hatalom nem riadt vissza az ideológia erőszakkal való terjesztésétől. Kérdés, hogy ma, amikor a nyílt háború, a kereskedelmi vagy hatalmi érdekek erőszakos érvényesítése egyre kevésbé elfogadott, nem tudnak-e mondani a gyengébb országok a szabad kereskedelem bővületének? Meg tudják-e szabályozni rövidtávú hasznukat a közéletű jólétükért? Kína 100–150 évre elvesztette világpiaci dominanciáját, a 20. század elején – legalább 2000 évig tartott pozíciójából kiesve – nem szerepelt a világ három legnagyobb gazdasága között. Anglia csak 1820 és 1950 között volt bent a legnagyobb háromban, a másik nagy gyarmatosító, Franciaország már korábban kiesett. Az USA 1900 körül szerezte meg a vezető helyet, s először Japán, majd a kis tigrisek oldaláról érezte fenyegetve pozícióját. Kína 1978-ban szakított a szovjet tervezdőlátású modellel, s áttért a piac- és tervezdőlátású újszerű kombinációjára: az ún. szocialista piacgazdaságra. A birodalomnyi ország az 1980-as évek óta fantasztikus növekedési mutatókat produkál. Növekedési üteme huzamosan meghaladja a 10%-ot, 2011-ben az USA után a világ második legnagyobb gazdasága. Ám szakértők még ekkor is utolérhetetlennek tekintik az Egyesült Államokat.

Szinte sajtóvisszhang nélkül bekövetkezik a fordulat: 2014-ben Kína az Economist adatai szerint az USA-t megelőzve ismét a világ legnagyobb gazdasága. Az erőviszonyok tehát változnak, a verseny továbbra is heves. Ám a legnagyobb kérdés: mikor tudják a győztesek mindenki javára, az emberiség közérdekét követve gyakorolni hatalmukat? ♦

Magyar Katolikus Egyház

Szeretettel a szeretetért!

Technikai szám:
0011

Kérjük, támogassa adója egyházi 1%-ával a Magyar Katolikus Egyház szolgálatát!

www.katolikus.hu

